PSIHOPAȚII LUI HITCHCOCK

Autor: Robert Gabriel Ciobanu | 8 noiembrie 2023

Filmele lui Hitchcock îmbină misterul, suspansul, intriga polițistă și analiza psihologică; acțiunea se petrece, mai mereu, în lumea burgheziei anglo-americane de secol trecut. Personajele lui Hitchcock nu sunt ieșite din comun, nu discută „marile teme” ale existenței, nu sunt chinuite de dileme metafizice, nu sunt eroi excepționali; paradoxal sau nu, până și psihopații sunt perfect socializați. Însă, probabil, aici e și una din cheile de interpretare: socializarea, necesară pentru viața colectivă, e prea puțin relevantă pentru psihologia individuală; socializarea ascunde meschinăriile, viciile sau tulburările psihice, dar nu le tratează. Nu întâmplător, psihanaliza se dezvoltă într-o lume perfect civilizată, dar secularizată, care perpetuează mimetic reguli sociale ce, la o scrutare mai atentă, nu au sens. (De admirat sunt totuși eforturile titanice de a conferi sens acestor reguli *via* teoria evoluției culturale.)

Despre psihanaliză este vorba și într-unul dintre cele mai reușite filme ale lui Hitchcock, *Spellbound* (1945). Povestea se petrece într-o clinică-internat unde medicii sunt formați în psihanaliză, pe care o aplică cu rigoare științifică (sic!) în tratarea unor pacienți afectați – mai toți – de complexul de vinovăție. Așa cum ne dă de înțeles filmul, complexul de vinovăție ar fi acea stare de vinovăție pe care un pacient o experimentează inconștient, o stare de care e obsedat și care îl face să se acuze de fapte reprobabile, îngrozitoare, pe care, în realitate, nu le-a comis vreodată. Această stare ar fi dobândită în copilărie, iar rolul psihanalistului ar fi acela de a-l ajuta pe pacient să-și reamintească sau să retrăiască momentul care i-a declanșat starea. Retrăind acel moment, se va elibera de starea care îl obsedează. Simbolurile care apar în vise sunt enigma pe care psihanalistul trebuie să o dezlege, visele sunt mesaje criptate pe care subconștientul le transmite pacientului.

Așa va dezlega misterul și domnișoara Constance (Ingrid Bergman), care va reuși, în cele din urmă, să-l salveze pe falsul doctor Edwardes (Gregory Peck) de amnezia și complexul de vinovăție care îl împinseseră să recunoască o crimă pe care nu o comisese niciodată. Încrederea lui Constance în John Ballantine (căci așa-l chema, de fapt, pe falsul doctor Edwardes) frizează absurdul, sfidează bunul simț. O încredere oarbă pe care numai îndrăgostirea ți-o dă. Constance este o Eva de sens opus, care, în loc să-l împingă la pierzania veșnică pe bărbatul ei, îl salvează de la scaunul electric. Constance

îl demască pe adevăratul criminal – Dr. Murchison (Leo G. Caroll), reputat cercetător care, orbit de furie că altcineva avea să-i ia locul de director al clinicii, îl ucide pe doctorul Edwardes.

La un moment dat, în timpul unei ședințe improvizate de psihanaliză, John Ballantine povestește visul pe care îl avusese cu o noapte înainte – vis care, odată ce simbolistica sa va fi dezlegată de Constance și fostul ei profesor, doctorul Alexander Brulov (Michael Chekhov), povestea crimei va fi deslușită. Decorul visului – detaliu deloc nesemnificativ – va fi fost realizat de Salvador Dali. Ceea ce ar putea să pară o simplă coincidență reliefează, de fapt, una dintre cele mai interesante legături din istoria intelectuală a secolului trecut: relația dintre psihanaliză și suprarealism. Mărci ale modernității secolului douăzeci, ambele reprezintă un punct de cotitură în evoluția istoriei europene. Freud, Dali, Schoenberg, Wittgenstein, Proust, Kandinsky sunt parte a aceleiași mișcări moderniste care, întrupată în muzică, pictură, literatură sau filozofie, se manifestă concomitent la Viena, Paris, Zurich, Berlin sau Londra în anii ‘20 și ’30 ai secolului trecut.

Despre psihopați sau maniaci sunt mai toate filmele lui Hitchcock. Psihopați inteligenți, care pun la cale planuri sofisticate – planuri pe care, vorba aceea, numai o minte bolnavă le-ar concepe. Planuri care fascinează prin complexitate, minuțiozitate și perseverență; planuri care, în final, eșuează. Oameni aparent normali, politicoși, joviali, erudiți, cu gust pentru artă și muzică se dovedesc psihopați capabili să ucidă cu sânge rece. Cum e cu putință așa ceva? Hitchcock nu ne răspunde, însă întrebarea depășește cadrul filmelor sale. Una dintre concluziile pe care le reținem este că granița dintre normalitatea și anormalitatea psihologică este, în realitate, firavă, absconsă și (mult prea) ușor permeabilă…

Imagine: Wikimedia Commons